

- *Inflation is lowering our standard of living.* 'İnflyasiya həyat standartlarımızı aşağı salır'.
- *If there's much more inflation, we'll never survive.* 'Bir az da inflyasiya olsa, çətin ki sağ qalaq.'
- *We need to combat inflation.* 'İnflyasiya ilə mübarizə aparmaq lazımdır'.
- *Buying land is the best way of dealing with inflation.* 'Torpaq almaq inflyasiya ilə mübarizə üçün ən yaxşı yoldur'.

Yuxarıda göstərilənlərdən belə nəticəyə gəlmək olar ki, metaforalar təkcə dil sahəsi ilə əlaqəli deyil, eyni zamanda konseptual sistemimizin əsasını təşkil edir. Buradan belə nəticə çıxır ki, metafora yalnız bədii ifadə vasitəsi deyil, həm də insan təfəkkürünün ümumbəşəri bir mülküdür.

Ədəbiyyat

1. Budayev E. V. Metaforun idrak nəzəriyyəsinin formalaşması // Linqvokulturologiya. – Nəşr 1. – 2007. – səh. 23.
2. Lakof D., Conson M. : Metaphors We Live By (1980)
3. Mak Kormak : A Cognitive Theory of Metaphor (1990).
4. А. Л. Шахнаров, 2000, Изучение когнитивной метафоры
5. Арутюнова Н. Д. \ Metafora. Лингвистический энциклопедический словарь.- М.: Советская энциклопедия, 1990. – С.296-297.
6. Молчанова Г.Г. 2018 Метафорическая экспансия как скрытый код текста\ Когнитивные исследования языка, № XXXV, с. 232-241

Резюме

Джумаева Лейла Ариф кызы

Понятие Концептуальной Метафоры

Тезис посвящен концептуальной концепции метафоры. Обширные комментарии были сделаны относительно концептуальной метафоры, которая является одним из ключевых вопросов лингвистики текста. Современная теория метафор было показано как важная умственная операция как средство понимания мира в метафоре, понимания, категоризации, концептуализации, оценки и объяснения. Метафора была определена как ключ к пониманию современных форм знаний

Summary

Jumayeva Leyla Arif

The concept of Conceptual Metaphor

The thesis is dedicated to the concept of conceptual metaphor. Extensive comments have been made on the conceptual metaphor, which is one of the key issues of text linguistics. Modern metaphor theory has been shown to be an important mental operation as a means of understanding the world in metaphor, understanding, categorizing, conceptualizing, evaluating and explaining. Metaphor has been defined as the key to understanding forms of presenting knowledge

Əfəndiyeva Lalə Elxan qızı

Azərbaycan Dillər Universiteti

İNGİLİS DİLÇİLİYİNDƏ SEMANTİK ARAŞDIRMALAR

Açar sözlər: semantika, təsnifat, məna, söz, dil, metafora, metonimiya

Ключевые слова: семантика, классификация, значение, слово, язык, метафора, метонимия

Key words: semantics, classification, meaning, word, language, metaphor, metonymy

Semantikada mənanın öyrənilməsinə bir çox yanaşmalar təqdim olunmaqdadır. Vaxt keçdikcə bir sözün mənasında dəyişiklik olur və bu qaçılmaz və davamlı proses halını alır. Semantik dəyişiklik hamısında adi bir hadisə hesab olunur. Zamanla, bir çox sözün mənası dəyişir və yeni məna yaranmağa başlayır. Semantik dəyişiklik nəticəsində yeni bir məna əlavə olunur. Semantikaya

əsaslanaraq dəyişmə sözün orijinal mənasından çıxır və yeni ya bir proses kimi izah edilir. İnsanların həyatının dəyişməsi kimi amillər, yəni, ətraf, cəmiyyət, texnologiyanın irəliləməsi semantik dəyişikliyə gətirib çıxarır. Sözlərin mənalardakı dəyişikliklər tətbiq olunmaqla müəyyən edilə bilər. Müxtəlif dövrlərdəki sözlərin mənalərini və ya kontekstinin olduğunu müqayisəli metod araşdırır. Sinonimlərin fərqlənməsi semantik dəyişikliyin nəticəsidir. Meillette görə, mənanın dəyişməsi prosesində sosial və dialektik amillərin altını çizmək vacibdir. Müəllif dilin tamamilə ünsiyyət üçün dil istifadə edən sosial qrupdan asılı olduğunu iddia edir. Nəticə etibarilə semantik dəyişikliyin üç səbəbini ayırd etmək olar:

1. Tarixi dəyişikliklər və səbəblər
2. Linqvistik səbəblər
3. Sosial təbəqələşmə

Semantik dəyişikliklərin bir çox təsnifatının olması buna görədir ki, fərqli dilçi alimlər öz elmi araşdırmalarını və maraqlarını məna dəyişiklikləri üzərində qoyurlar və müxtəlif çərçivələrə əsaslanan təsnifatlarını təqdim edirlər. Məna dəyişikliyinə təsnifatları nəzərdən keçirməzdən əvvəl aşağıdakıları qeyd etmək vacibdir:

- ənənəvi təsnifatlar bütün dəyişikliklərə tətbiq edilə bilməz;
- bəzən asılı olaraq bir dəyişikliyə iki və ya daha çox etiket tətbiq edilə bilər.

Semantik dəyişikliklərə baxıldıqda müxtəlif açıqlamalar var; lakin tam təsnifatı "Prinzipien des Sprachgeschichte" əsərində Herman Paul təklif edir. Bu təsnifat məntiqi prinsipi əsas götürür [5,31]. Herman Paul iki əsas yolu ayırır:

1. tədricən (ixtisaslaşma və ümumiləşdirmə); şüurlu semantik dəyişikliklər (metafora və metonimiya);

2. tədricən (yüksəlmə / meliorasiya və deqradasiya); ani (hiperbola və litota)

Tarixi semantik dəyişikliklərin öyrənilməsinə ən böyük təsiri taksonomiyaların göstərdiyi deyilə bilər.

Semantik dəyişikliyin ən erkən tədqiqatları semantikanın çox geniş təsnifatını qurdu.

Stern görə, məna dəyişməsinin yeddi növü fərqləndirilib, əvəzetmə, bənzətmə, qısaltma, nominasiya, müntəzəm ötürmə, permutasiya və adekvatlıq.

Bundan əlavə, Ullmanna (1957) görə, bir ad və məna arasında qarşılıqlı əlaqə mövcuddur. Müəllif bildirir ki:

"Bir adın mənasına məna və yeni bir ad əlavə edilsə semantik bir dəyişiklik baş verəcəkdir [5,46].

Paul tərəfindən təklif edilən təsnifat aşağıdakı məna dəyişikliklərinə görə fərqlənir:

1. genişlənmə
2. daralma
3. mənanın ötürülməsi.

Mənanın genişlənməsi prosesi (genişləndirmə və ya ümumiləşdirmə də deyilir), İngilis söz fondunun keyfiyyətə dəyişməsinin səbəbidir və bu prosesin tam işarəsi olan sözlər içərisində ümumi olduğunu iddia edir.

Başqa bir tərəfdən semantik dəyişikliklər metafora və ya metonimiya ilə də təsnif edilə bilər. Metaforik mənada dəyişikliklərdə, bir konsepsiya ilə digərinin oxşarlığı konsepsiya qəbul edilir və bir konsepsiya üçün söz başqa bir konsepsiya haqqında danışmaq üçün istifadə olunur. Digər tərəfdən metafora kimi metonimiya da anlayışlar arasında bir növ əlaqəni əhatə edir; beləliklə bu vəziyyətdə anlayışlar arasında heç bir oxşarlıq yoxdur.

Ümumiyyətlə, semantik dəyişiklik bütün dünya ətrafı dillərdə adi bir hadisədir. Bir söz ilkin mənasını itirəndə və başqa şeylərə istinad etdikdə, indiki zamanda bunun semantik dəyişikliyə səbəb ola biləcəyini izləmək mümkündür .

Onun növləri və tarixini anlamaq dilin necə davranacağını anlamağa kömək edəcəkdir.

Ədəbiyyat

1. William Frawley "Linguistic Semantics" Lawrence Erlbaum Associates, 1992
2. Elizabeth Closs Traugott; Richard B. Dasher "Regularity in Semantic Change" Cambridge University Press, 2002

3. Charles W. Kreidler “Introducing English Semantics” Routledge, 1998
4. Cruse, Alan “Meaning and Language: An introduction to Semantics and Pragmatics, Chapter 1”, Oxford Textbooks in Linguistics, 2004
5. Paul Hermann “Principles of the History of Language” 1970
6. Stern, Gustaf “Meaning and the Change of Meaning”. Bloomington: Indiana University Press.

Резюме

Эфендиева Лала Элхан кызы

Семантические исследования на английском языке

Семантика - это изучение коммуникативного значения через язык, которое обычно считается одной из трех основных ветвей лингвистики, наряду с фонологией, изучением звуковых систем и грамматикой, которая включает изучение структуры слова (морфологии) и структура предложения (синтаксис). Семантический анализ определяет возможные значения предложения, исследуя взаимодействия между значениями на уровне слов в предложении. Этот подход может также включать семантическое устранение неоднозначности слов с несколькими значениями.

Summary

Afandiyeva Lala Elxan

Semantical research in the english language

Semantics is the study of meaning communicated through language, and is usually taken to be one of the three main branches of linguistics, along with phonology, the study of sound systems, and grammar, which includes the study of word structure (morphology) and of sentence structure (syntax). Semantic analysis determines the possible meanings of a sentence by investigating interactions among word-level meanings in the sentence. This approach can also incorporate the semantic disambiguation of words with multiple senses.

Əhmədova Gülşən Vaqif qızı
Azərbaycan Dillər Universiteti

AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ TƏYİN BUDAQ CÜMLƏLƏRİ VƏ ONLARIN İŞLƏNMƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Açar sözlər: *mürəkkəb cümlə, tabeli mürəkkəb cümlə, baş cümlə, budaq cümlə, təyin budaq cümləsi, bağlayıcılar, nisbi əvəzliliklər*

Ключевые слова: *сложное предложение, сложноподчинённые предложения, относительные придаточные предложения, главное предложение, придаточное предложение, союзы, относительные местоимения*

Key words: *compound sentence, complex sentence, main clause, subordinate clause, relative clauses, the conjunctions, relative pronouns*

Təyin budaq cümləsi Azərbaycan dilində çox işlənən budaq cümlə növlərindəndir (1, səh. 226). Təyin kimi, o da isimə və ya isim kimi işlənən sözlərə aid olub, onu təyin edir və ondan asılı vəziyyətdə qalır. Budaq cümlə aid olan ismin müxtəlif vəzifədə işlənmə imkanına görə, təyin budaq cümləsi baş cümlənin müxtəlif üzvünə və ya onun bir hissəsinə aid ola bilər. Ə. Abdullayev qeyd edir ki, təyin budaq cümləsi məktəb qrammatikalarında 1951-ci ildən başlayaraq daxil edilmişdir. Sonralar M.Ş. Şirəliyev, M.H. Hüseynzadə və N. Hacıyeva təyin budaq cümləsindən daha geniş şəkildə bəhs etmişlər (1, səh. 226). Ə. Z. Abdullayev qeyd edir ki, təyin budaq cümləsi Azərbaycan dilində çox işlənən budaq cümlə növlərindəndir.